

УДК 595.76 : 630.453

А. І. Аристова, аспірантка*

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

Ю. Є. Скрильник, наук. співроб.*

УкрНДІ лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

СТОВБУРОВІ ШКІДНИКИ СОСНИ У НАСАДЖЕННЯХ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність теми досліджень обумовлена недостатньою вивченістю фауни й екології стовбурових шкідників сосни у північно-східному Степу України, впливу мікроклімату та обсягу кормової бази для цих комах у місцях зберігання й переробки деревини та у навколишніх насадженнях.

Метою цієї роботи було уточнення видового складу стовбурових шкідників сосни у Луганській області у насадженнях, розташованих поблизу складів зберігання деревини.

Дослідження проведено у насадженнях біля трьох складів: у Комсомольському лісництві ДП «Кременське ЛМГ» у кв. 13, яке функціонує з 1929 р.; у Сіточному лісництві того самого господарства у 27 кварталі, яке функціонує з 2004 р.; у Щастинському лісництві ДП «Станично-Луганське ЛМГ» у 127 кварталі, яке працює з 1997 р.

У насадженнях навколо кожного складу були закладені постійні пробні площі, розташовані у різних напрямках від складу (захід, схід, південь, південний захід, південний схід, північний схід) та на різній відстані (від 10 до 500 м). Пробні площі були розташовані у насадженнях, які характеризувалися типом лісорослинних умов А₁, А₂ і В₂, віком від 40 до 140 років.

На пробних площах визначали категорію санітарного стану кожного дерева згідно із «Санітарними правилами в лісах України». Середній зважений індекс санітарного стану (I_c) насаджень розраховували окремо для сиророслої частини деревостану (I_{c₁₋₄}) і для всіх дерев (I_{c₁₋₆}). Ентомологічний аналіз стовбурів здійснювали згідно з «Методичними рекомендаціями щодо обстеження осередків стовбурових шкідників лісу» (2011).

Попередні результати аналізу даних щодо санітарного стану насаджень на пробних площах свідчать про його поліпшення у міру збільшення відстані від складів. Так, у Щастинському лісництві на відстані 10 м від складу індекс санітарного стану сиророслої частини деревостану (I_{c₁₋₄}) становив III,04 і всіх дерев (I_{c₁₋₆}) – III,09. На відстані 200 м від складу індекс санітарного стану становив I,81, а дерева IV – VI категорій були відсутні.

Ентомологічний аналіз стовбурів дерев IV – VI категорій санітарного стану на пробних площах дав змогу виявити 6 представників родини вусачі (Cerambycidae) – *Rhagium inquisitor* (Linnaeus, 1758), *Arhopalus rusticus*

(Linnaeus, 1758), *Hylotrupes bajulus* (Linnaeus, 1758), *Callidium violaceum* (Linnaeus, 1758), *Monochamus galloprovincialis* (Olivier, 1795) та *Acanthocinus aedilis* (Linnaeus, 1758), 7 представників родини довгоносики (Curculionidae) підродини короїди (Scolytinae) – *Ips acuminatus* (Gyllenhal, 1827), *Ips sexdentatus* (Boerner, 1767), *Orthotomicus proximus* (Eichhoff, 1867), *Tomicus minor* (Hartig, 1834), *Tomicus piniperda* (Linnaeus, 1758), *Trypodendron lineatum* (Olivier, 1795) та *Xyleborus* (*Xyleborus*) *eurigraphus* (Ratzeburg, 1837) і двох представників родини златки (Buprestidae) – *Chalcophora mariana* (Linnaeus, 1758) та *Phaenops cyanea* (Fabricius, 1775).

З виявлених вусачів рагій ребристий (*Rhagium inquisitor*) та вусач чорний домовий (*Hylotrupes bajulus*) заселяють лише дерева V – VI категорій санітарного стану у місці товстої й перехідної кори, вусач фіолетовий плоский (*Callidium violaceum*) – у місці тонкої кори. Вусач бурий сосновий (*Arhopalus rusticus*) може заселяти також сильно ослаблені та всихаючі дерева у місці товстої кори. Вусач сірий довговусий (*Acanthocinus aedilis*) заселяє сильно ослаблені та всихаючі дерева у місці товстої й перехідної кори.

Найбільш небезпечним з виявлених вусачів є чорний сосновий вусач (*Monochamus galloprovincialis*), який може заселяти сильно ослаблені дерева по всьому стовбуру. Жуки протягом усього життя здійснюють додаткове живлення на тонких гілочках сосон, у тому числі в молодих культурах, об'їдають кору і хвою. Пошкоджені пагони можуть відмирати, обламуватися і падати на землю, іноді залишаються у кроні, але хвоя жовтіє. Фізіологічна шкода, яку завдає чорний сосновий вусач, полягає у здатності заселяти живі дерева, проходити в кронах додаткове живлення й переносити збудників хвороб. Технічна шкода, яку завдає чорний сосновий вусач, полягає у здатності прогризати ходи у деревині глибиною до 10 см і шириною понад 7 мм (Скрильник, 2008).

Із представників підродини короїди великий (*Tomicus piniperda*) і малий (*Tomicus minor*) соснові лубоїди можуть заселяти ослаблені дерева сосни, але додаткове живлення здійснюють навіть на зовні здорових деревах. Великий сосновий лубоїд заселяє дерева переважно у місці стовбурів із товстою корою, а малий — із тонкою. Шестизубчастий короїд (*Ips sexdentatus*) заселяє сильно ослаблені та всихаючі дерева у місці товстої й перехідної кори, а верхівковий короїд (*Ips acuminatus*) — у місці тонкої кори. Короїд сушняків (*Orthotomicus proximus*) заселяє сильно ослаблені та всихаючі дерева у місці тонкої й перехідної кори. Смугастих деревинник (*Trypodendron lineatum*) заселяє сильно ослаблені та всихаючі дерева і може переносити спори патогенних грибів, а *Xyleborus eurigraphus* заселяє лише сухостійні дерева.

Із представників златок златка пнева соснова (*Chalcophora mariana*) заселяє лише загиблі дерева та їх залишки у місці товстої й перехідної кори, а синя соснова златка (*Phaenops cyanea*) є небезпечною як для живих дерев, так і для лісоматеріалів.